



Asociación para el Estudio de Temas Grupales,
Psicosociales e Institucionales

ÁREA 3. CUADERNOS DE TEMAS GRUPALES E INSTITUCIONALES

(ISSN 1886-6530)

www.area3.org.es

Extra Nº7 – Otoño 2024

Material presentado en la IV Asamblea Internacional de Investigación "A partir de Pichon-Rivière",
Montevideo, 13-15 de septiembre de 2024

DET KOLLEKTIVA INSTITUTET – när livsdriften är starkare än dödsdriften och hur den pichonianska traditionen såg dagens ljus i en svensk kontext. 50 år med Göteborgs Psykoterapi Institut (GPI).¹

Mats Mogren, Anders Kjällström, Beata Kjellgren, Sören Lander²

Abstract

Institutet (GPI) grundades för mer eller mindre 50 år sedan med hjälp av argentinarna Angel Fiasché, hans hustru Dora och andra lärjungar till Pichon-Rivière (Kesselman, Taragano, Avenburg, Pavlovsky etc). Dessa psykoanalytiker och socialpsykologer spred ett mer operativt sätt att utöva psykoanalys på – och de mötte också en "jungfrulig" mark med studenter villiga att låta detta nya tänkesätt berika de relativt magra psykologiska kunskaper deras utbildning dittills givit dem. En del av grundinspirationen bakom GPI:s grundande fanns i den vänstervåg som spreds över världen med sin start 1968 och ett antal år därefter. Institutet skapade en "platt" organisationsform där den demokratiska beslutsprocessen hade – och har - en viktig plats. Med jämna mellanrum

¹ Trabajo presentado en la Mesa 2C.

² Mats Mogren: psicólogo, psicoterapeuta certificado y supervisor (GPI), Suecia; Anders Kjällström: trabajador social, psicoterapeuta certificado y supervisor (GPI), Suecia; Beata Kjellgren: trabajador social, psicoterapeuta certificado y supervisor (GPI), Suecia; Sören Lander: psicólogo, psicoterapeuta certificado y traductor, Suecia.

fylldes de teoretiska och praktiska kunskaperna på via besök från Sydamerika eller genom att terapeuter (gamla eller nyutbildade) åkte till Buenos Aires för studiebesök.

GPI:s kunskapsöverföring var verbal och praktisk och kom att skapa en unik terapeutisk tradition som från den svenska västkusten spred sig till även andra delar av landet. Förutom främst den kleinianska traditionen fanns Enrique Pichon-Rivière som teoretisk källa i bakgrunden, legendarisk och delvis mystisk – men i stort sett ingenting fanns översatt. Hans tankar förmedlades muntligt via de argentinska besökarna till GPI. För att kunna bibehålla och fördjupa kunskapsbasen blev det på sikt nödvändigt att översätta texter av såväl Pichon som hans lärjungar. Vi är nu inne i mitten av 90-talet och GPI grundades 1974.

Via översättningarna och förnyade kontakter med den pichonianska världen (genom bland annat deltagande på konferenser) fick detta så kreativa psykosociala tänkande en ny aktualitet hos GPI. Och nu – på 2020-talet – söker GPI via bland annat studium av engelska översättningar av såväl Pichon-texter som texter om honom påbörja en ny dialektisk spiral i det kunskapstillägnande via ett öppet ECRO som alltid varit ett signum för GPI:s verksamhet. Det handlar om en cykel som inleddes år 1974 och nu i år – 2024 – fyller 50 år.

Och GPI:s historia är som en sociologisk studie över vår epoks förändringar. Dagens samhälle (som del av GPI:s ECRO) är något man inte kan undvika. Vi lever i den västliga världen, handlar och tolkar i denna samtida värld som vi söker förstå och analysera för att på så sätt ge den något slags mening. Och givetvis hänger följande viktiga frågor över institutet idag: Varifrån kommer GPI? Var befinner sig GPI idag? Vart är GPI på väg – eller vart vill GPI gå? Är det möjligt att bibehålla och utveckla GPI:s "pichonianska" ECRO som ett instrument för att möta framtidens utmaningar? Och viktigast av allt: Hur ska det kunna vidareförmedlas till de nya generationerna?

Nyckelord: Sverige 1974 – Angel Fiasché – psykoanalytiker och socialpsykologer – Sverige som "jungfrulig terräng" – kollektiva beslut – möten mellan svensk och argentinsk kultur – "veteraner" intervjuade 50 år senare – inledande verbal kunskapsöverföring – den "mystiske" Pichon-Rivière – kleinianismen – nödvändig översättning av originaltexter – internationella kontakter – ett kreativt psykosocialt tänkande – GPI som "sociologisk återspeglings" av de sista 50 årens samhällsförändringar – framtida överföring av det pichonianska ECRO:t.

Del I - Mats Mogren.

Under 1960-talets senare hälft var människor runt om i hela världen i rörelse. 1968 skakades Europa av en serie sociala utbrott som hade många beröringspunkter med de revolutionära händelser som femtio år tidigare skapade bland annat Bela Kuns rådsrepublik i Ungern i samband med första världskrigets slut. En psykoanalytisk konferens hölls vid denna tid och i samband med denna yttrar Sigmund Freud några ord, som sammanfattar hans hedervärda vision (och som dessutom utgör ett anslag för det psykoterapiinstitut som för 50 år sedan skapades tillsammans med argentinare i Göteborg, Sverige):

Det är en stor orättvisa att psykoanalysen, som kan göra så mycket för mänskligheten för närvarande, är tillgänglig endast för dem som har råd att betala för den ... Psykoanalysen borde vara en allmän tillgång för alla, och inte begränsad till ett privilegierat fåtal ... Vår vetenskap borde sträva efter att nå ut till alla samhällskikt. Människor i alla samhällsklasser lider av samma psykiska problem och förtjänar samma möjlighet till hjälp.

Efter kongressen i Budapest 1918 etablerades den kommunistiska Rådsrepubliken 1919. Den välkomnade det psykoanalytiska. En psykoanalytisk klinik etablerades och psykoanalytikern Sándor Ferenczi utnämndes till professor vid Budapest Universitet. Psykoanalytikern och antropologen Geza Róheim blev kulturminister. Rådsrepubliken blev dock kortlivad och störtades av högermannen Miklós Horthy som samarbetade med pilkorsfascisterna (men han sökte till sist skydda de ungerska judarna undan fascisternas förföljelse).

I folkhemmets Sverige började under 60-talet såväl ung som gammal att ifrågasätta de traditioner, värderingar och normer, som sedan lång tid utgjort grundbultar i det svenska samhällsbygget. Nya perspektiv öppnades och i ett klimat av solidaritetsrörelser med tredje världen, av strejker och frispråkig kritik av auktoriteter, var vi många som med stora visioner började studera vid universiteten.

Dessa tankar avsatte också spår på universiteten - bland annat i Göteborg, där jag började läsa psykologi 1968. Några år senare, 1971, vidtog de högre psykologistudierna, efter 1/2 års klinisk praktik inom psykiatri. En utbildning gavs som kliniskt och teoretiskt lade grunden för att arbeta som "mentalhälsoarbetare". Inspirationen kom från USA och benämndes *Community Health*. Tanken var att team av läkare, psykologer och socionomer skulle arbeta tillsammans i socialt utarmade områden.

Utbildningen drog till sig många intresse. Här fanns intentionen att inom ramen för en ny typ av fältarbete utveckla samarbetet mellan olika människovårdande discipliner. Förebilden var just "barfotapsykiatri" från de amerikanska storstädernas ghetton. Ett problem var att det i Sverige fanns ont om såväl kompetens som ghetton eftersom Sverige vid denna tid fortfarande var ett starkt välfärdsland. Det är först senare som ghettoliknande miljöer – och därmed en dramatisk försämring av samhällsbilden – uppkommer efter år av nyliberal ekonomisk politik, ökade klasskillnader och könsklyftor. Idag kan utvecklingen på sätt och vis sammanfattas i form av en rad diagnoser som ökat dramatiskt: depressioner och ADHD-diagnoser som medicineras frikostigt samt utmattningssyndrom vilket Sverige är ensamt om i världen. Till detta ska läggas ett samhällsklimat med främlingsfientlighet och auktoritära/fascistoida lösningsmetoder som alltmer drabbat den utsatta växande delen av befolkningen. Extremhögerpartier firar framgångar i en önskan om "retrotopia" (begreppet kommer från Zigmunt Baumann) – och denna önskan kanske ytterst handlar om att få tillbaka den välfärd som gått förlorad.

Nåväl, några kompetenta krafter som kunde undervisa på denna nya utbildningslinje fannas inte tillgängliga i Sverige. Och psykoanalys hade vi knappt hört talas om. Freud lär vid något tillfälle ha yttrat att svenskar inte var tillgängliga för psykoanalys. Hans hustru Martha hade flera relationer till Sverige. Och Freud hade vi läst i psykologiutbildningen – men i form av texter i sammandrag, inte i original, i syfte att kritisera denna "ovetenskapliga" metoden. Det var som att börja från början! De vetenskapliga territorierna medicin, samhällsvetenskap och beteendepsykologi (behaviorismen var i stort sett allenarådande i Sverige vid denna tid) var inte heller direkt vana att umgås med varandra. Psykoanalysens ställning vid våra universitet var allt annat än stark.

Sådan är situationen när psykologiska institutionen något aningslöst bestämmer sig för att tillkalla expertkunskap för att bedriva adekvat undervisning vid den nystartade utbildningslinjen. Med erfarenhet från slumarbete i New York, där han var ansvarig för ett omfattande projekt i *Spanish Harlem* (under *National Institute of Mental Health*) anländer den argentinske psykiatrikern Angel Fiasché till Göteborg 1970. Angel berättar i en intervju från 1997:

När jag erbjöds att komma till Sverige fanns det också ett intresse för socialdemokratin. Ty såsom varande marxist - och desillusionerad vad gäller Sovjet - var Sverige den möjlighet som var närmast inom räckhåll. Jag var intresserad av att lära känna den svenska socialistiska verkligheten - dock inte såsom något att lära känna utifrån ett emigrantperspektiv, utan såsom något att upptäcka.

När jag kom hit hade jag en mycket stark socialpsykiatrisk identitet. Det var inte utan skäl jag var chef för den nationella mentalhälsan i Argentina. Detta område har alltid varit av stort intresse för mig. Efter att ha kommit hit blev jag intresserad av att skapa något som inte existerade i Göteborg. Den psykiatri som fanns var mycket gammalmodig ... det handlade om en gammal, stereotyp och oengagerad psykiatri. Psykiatrikerna hade knappast någon annan roll än att fungera som ett slags sjukhusets "vakter".

Här finns motivet - och detta skapade "förbindelsen". Men den skapades till de elever jag mötte - och mycket av detta hade att göra med de mekanismer som verkade i situationen som sådan. Jag kom i konflikt med universitetsauktoriteterna och kunde bara verka en period på universitetet. För att kunna stanna kvar i Sverige började jag arbeta på ett mentalsjukhus. Men på kvällarna arbetade jag med dessa mina elever för att på så sätt stimulera och väcka intresset. Min "förbindelse" kom alltså att formas tillsammans med och genom detta institut.

Som ung politisk aktivist på vänsterkanten hade Angel tidigare arbetat ihop med den legendariske och mytomspunne Enrique Pichon-Rivière i Buenos Aires. Denne utvecklade under 1950- och 60-talen en teoribildning (med rötter i psykoanalys, medicin, sociologi och filosofi) där kroppen, psyket och människans sociala värld utgör relativt autonoma uttrycksområden som vart och ett måste beaktas, men också sammantänkas för att en djupare kunskap om människan skall bli möjlig. Pichon-Rivière vidareutvecklade med hjälp av bland annat systemteoretiska ansatser psykoanalysens förståelse för hur problem på det kroppsliga "området" kan komma att uttryckas som mentala svårigheter – och omvänt hur problem med sin grund i psyket kan finna representationsformer i kroppen. Centralt i Pichon-Rivière tänkande är begreppet "förbindelse", som han menar innebär en fördjupning och breddning av det klassiska brittiska objektrelationstänkandet. Han intresserade sig mycket för relationen eller förbindelsen mellan den inre subjektiva världen och den yttre intersubjektiva världen. Här utvecklade han till exempel psykoanalysens förståelsemodeller om hur neurotiskt eller psykotiskt infärgade upplevelsetillstånd hanteras och gestaltas i den sociala världen via olika former av projek-tionsprocesser.

I vårt första möte konfronteras vi dock med de kulturella olikheterna. Svensk tystnad möter argentinsk-italiensk explosivitet. "You don't like me, I go", säger den argentinske *porteñon* på spansk-bruten engelska. I sin korta mockajacka, sitt hårburr och de fräcka bootsen lämnar han hastigt rummet. Vi överraskas och förstummas. Vad händer? Jag rusar efter honom. Han säger : "You don't like me! You don't talk!" I New York och i sin hemstad Buenos Aires är denne man van vid ett helt annat uttryck från studenter än den tystnad han möter vid Psykologiska Institutionen på Göteborgs Universitet 1971. I dessa kulturer visar man sitt engagemang genom att diskutera och, ibland högljutt oombett, avbryta och delge sina

uppfattningar. Tystnad är att "döda med likgiltighet", att inte bry sig: "Det du säger är inte ens värt att kommentera!" Vi blir överrumplade och lite rädda. Vi studenter är tränade till att vara förnuftiga och akademiskt verserade, inte passionerade. Allteftersom kommer vi dock att hantera den nya situationen där kulturskillnaderna blir en rik källa till kunskap och understundom till stor förnöjelse.

Fiasché, som var van vid att hålla föreläsningar och handleda studenter, börjar omedelbart att delge sina kunskaper och erfarenheter. Med sin kleinianskt psykoanalytiska bakgrund och med sina rötter i den argentinska traditionens socialt engagerade och samhällsteoretiskt orienterade tänkande blir vi besjälade av hans utstrålning och patos. Däremot är vi på grund av vår okunskap i psykoanalys förhindrade att till fullo ta till oss hans erfarenheter och vetande. Och redan efter några veckor står det klart för honom att han talar för döva öron. Vi studenter förstår i det närmaste ingenting av vad han talar om. Situationen blir mer och mer ohållbar. Psykologiska institutionens ovilja att acceptera Fiasché och den undervisning han önskar bedriva tvingar oss studenter att tillsammans med honom starta en parallell utbildnings- och seminarieverksamhet med utgångspunkt i grundläggande psykoanalytiska texter. Detta leder sedermera till att vi 1971, trots hot från vårdetablissemangen, startar den psykologiska institutionens kliniska verksamhet. Därmed har vi satt igång en process som oundvikligen tvingar oss att bryta med universitetet, ett brott som leder fram till att vi 1974 bildar Göteborgs Psykoterapi Institut. Och 1974 startar en process som i flera avseenden kan associeras till en argentinsk "tango" med själ, passioner och komplicerade turer. Institutet innebär att vi på svensk mark, med internationell inspiration, skapar en ny typ av kliniskt arbete besjälad av psykoanalys, filosofi, kritik av klassamhället och med ställningstagande för de koloniserade folkens frihetskamp.

Vi vill bygga upp en samhällsorienterad lågkostnadsklinik i Freuds Budapestanda. Vår vision är att erbjuda terapeutisk/psykoanalytisk behandling till nya grupper; arbetare, studenter, kriminella, bidragsberoende människor i socialvården; ja, kort sagt – medellösa. Från den utgångspunkten utvecklar vi närmast ett motstånd mot traditionell IPA-psykoanalys som praktik - utan att för den skull ta avstånd från psykoanalysens kliniska erfarenhet och teoretiska essens. Vi vill utveckla ett kliniskt och samhälleligt "kritiskt rum" där det finns plats för ett socialt medvetande och vi vill bygga ett institut byggt på kollektiva principer. I alla dessa visioner får vi stöd av Angel Fiasché. Dessa idéer var för honom också självklara utgångspunkter och han var villig att satsa tillsammans med oss. Men för att göra detta måste han stanna kvar i Sverige under flera år. Dessutom behöver institutet en kvinnlig psykoanalytiker (många av oss studenter var unga kvinnor) för att bygga upp denna för svenska förhållanden unika verksamhet. Av denna anledning tillkallar han sin fru Dora

Fiasché, tillika psykoanalytiker, också hon från Buenos Aires. Så här säger Dora 2002 i en intervju:

Jag skulle vilja återvända till institutionens historia (GPI:s) för att klargöra något som ibland inte framstår som så tydligt ... hur Doktor Fiasché kom till Göteborg och Sverige.

Han kontrakterades av universitetet för att föreläsa om psykoterapi, som var lagt i slutet av utbildningen. Och dittills fanns ingen utbildning avpassad för den kliniska uppgiften ... dvs att arbeta med patienter. Psykologin där hade annan inriktning såsom industriell-, arbetspsykologi etc. När då Angel kom med detta psykoterapistoff undervisade han studenterna mycket om det rent elementära med psykoterapi ... vilket de inte hade någon erfarenhet av.

I och med kursens avslutning tog de sin examen ... och det var då Angel föreslog dem att skapa en institution där en del skulle handla om utbildning och teoretiska seminarier – och en annan del skulle vara en klinik för att ta emot patienter. Härigenom skulle man fortsätta att lära och utbilda sig genom sin praktiska verksamhet.

Till en början motsatte sig studenterna från den första gruppen starkt detta förslag eftersom de inte förstod innebörden. Och det kostade mycken möda att övertyga dem ... det tog tid för Angel att övertyga dem om att skapa denna institution där de skulle kunna utbilda sig till psykoterapeuter. I och med att de utbildat sig till psykologer, så var de inte psykoterapeuter. Och institutionens målsättning skulle vara att utbilda dem till psykoterapeuter ... och de skulle där börja sin utbildning som elever ... men samtidigt skulle de kunna påbörja det praktiska lärande som Angel skulle undervisa dem i. Och, som jag berättade om i vårt tidigare samtal, hade jag som uppgift att hjälpa studenterna till ett inre psykiskt klargörande (genom egenterapi), det vill säga att förstå sig själva.

Vi, psykoterapistudenter, söker förstå varför vi gör det vi gör – systematiskt och tålmodigt. Vi tilltalas inte av dogmatisk "psykoanalys för sin egen skull". En över hundraårig historiskt prövad klinisk teori vägleder oss nu med alla sina möjligheter och är vårt främsta arbetsinstrument. Ordet "terapeut" har sin etymologiska rot i grekiskans *terapute* ("tjänare"), vilket finner sin faktiska innebörd då vi tjänstvilligt ställer all vår kunskap till förfogande i patientens – "den lidandes" – tjänst. Med hen söker vi förstå nödvändigheten i den överlevnadsstrategi som valts, dess historia och fantasiföreställningen om vad som hotar om den inte upprätthålls. Hur det omedvetna valet hindrar personen från att fullt ut nyttja sina potentiella resurser, det vill säga hur energin går till avvärjning istället för till blottläggande och bearbetning av konflikten – och till att leva.

Genom Dora Fiasché's roll i uppbygget av vårt institut finns det hos oss en länk tillbaka till Berlin och Berlin-kliniken, som utgör en viktig aspekt av vårt självmedvetande och vår identitet. Denna länk har vi egentligen aldrig reflekterat över eller tydliggjort för oss själva, men den har ändå utgjort en viktig förutsättning för vårt sätt att förhålla oss till såväl den psykoanalytiska teorin och den kliniska verksamheten som till kultur och samhälle.

Det kollektiva Institutet genomlever sina födslovåndor i motsättningar och stridigheter. I häftigt argumenterande stormötesformer diskuteras allt och centralt var en fråga om en liten grupp utvalda skulle driva Institutet eller om det skulle ledas av kollektivet via stormötesbeslut. Angel förespråkar det första alternativet och betraktades av vissa som auktoritär på grund av att han argumenterade med kraftfull stämma. Det andra representeras av en grupp studenter och bland dessa befann sig jag. Kollektivet kom att organiseras i regler, "standards" och via institutionalisering av rutiner på alla plan - utbildningsmässigt och kliniskt. Och idag - efter 50 år - lever **Det Kollektiva Institutet** ... man kan undra över vilket synsätt som tjänat kollektivet bäst. I besluten ingick att Institutet skulle övertas av kommande generationer terapeuter.

På detta sätt bildas alltså Göteborgs Psykoterapi Institut som en sammansmältning mellan en grupp psykologistudenters radikala samhällseliga visioner och två argentinska psykoanalytiker med unika erfarenheter och ett engagemang för att på svensk mark utveckla vad vi då tillsammans benämnde som ett "gatans universitet – en gatans klinik". Det var kliniker (från grekiskans klinikos med betydelsen "att sitta vid sängkanten") vi skulle bli, inte psykoanalytiker! Och idén var att göra det psykoanalytiska terapeutiska arbetet tillgängligt för större befolkningsgrupper. Ekonomin skulle inte utgöra ett hinder för att få kvalificerad behandling.

Under fem års tid tränas vi av Angel och Dora Fiasché och därefter under kommande år av pichoneleverna Silvia och Ricardo Avenburg och Fernando Taragano. De två argentinska psykoanalytikerna Hernán Kesselman och Eduardo Pavlovsky (vilka valt scenen och "dramatisering i grupp" som arbetsmetod) kommer till GPI på förslag av Angel för att hjälpa till med separationsarbetet från honom och Dora - detta psykoanalytikerpar som "födde" oss andligen psykoanalytiskt, som uppfostrade oss, men som vi också måste "avnavlas" från. En klart medveten handling för att främja vår utveckling mot självständighet! Men förutom ovanstående skulle Hernán och Tato (som Pavlovsky också kallas för) hjälpa oss att undersöka "fruktade scener" i det kliniska arbetet och att mobilisera "det inre dramat" utifrån begreppet psykotiska kärnor. Dessa två psykoanalytiker hade lämnat den officiella psykoanalytiska föreningen (APA och IPA) av politiska skäl och varit framträdande i formandet av *Plataforma*- och *Documento*-grupperna. De tar ställning för Vietnams och koloniernas

befrielsekamp. "Tato" Pavlovsky är - förutom att vara dramatiker, dramaturg och skådespelare - psykodramapionjären i Sydamerika. Han sammansmälter gruppanalys med psykodrama och utvecklar en egen metod som benämns "Dramatisering i grupp", en arbetsmetod i Pichon-Rivière anda och politiska ambition.

Bland "själens arbetare" sprider sig budskapet, även nationellt, om en annan terapiform än den behavioristiska pedagogiska praktik som i stort sett är allenarådande. Kunskapen om denna rörelse från varvs-, kullager-, bil- och hamnstaden Göteborg börjar sakteliga sprida sig i nationens alla riktningar. Nu inleds dramatiska och omvälvande turer på många institutioner där traditionella maktförhållanden och kliniska förhållningssätt ifrågasätts. Angel, vår maestro leder utvecklingen:

Den förbindelse som växte fram - den växte fram ur mig - var av familjekaraktär ... ty utan "familjeband" kan man inte utveckla en institutionell förbindelse. Det är inte möjligt att upprätthålla en institution utan familjeband. Och det är fortfarande så att denna förbindelse hålls levande i och med att de som genomgår sin utbildning på Göteborgs Psykoterapi Institut hälsar på mig i Argentina efter examen och bor en månad hos mig. Vi lever tillsammans ... delar vardagen ... äter vid samma bord etc. Och eleverna diskuterar och kritiserar sina lärare - och alltid finns tendensen närvarande att manövrera för att ta sig in i kampen om makt. Och i den situationen fungerar jag som moderator.

Porteñon från hamnstaden Buenos Aires passar utmärkt vårt göteborgskt revolutionära arbetarstadskynne. Här kan en arbetare komma direkt från varvet i smutsig arbetsoverall och lägga sig på divanen. Vi gillar det! Angel:

Den psykoanalys med psykosociala förtecken som finns i Göteborg är viktig ... Göteborg som en stad där den psykoanalytiska filosofin inlemmas i samhället och vardagslivet ... i sättet att resonera ... i tänkandet och reflexionen. Men ursprunget till detta kommer inte endast från Pichon. Det handlar om oss som hjälpt till att sätta igång verksamheten i Göteborg ... vidare om Arminda Aberastury, Melanie Klein, Winnicott. Pichon och hans tänkande utgör dock den filosofiska essensen. När det gäller Pichons inflytande så utgörs den viktigaste emergenten i Göteborg av den psykosociala filosofin.

Del 2 - Anders Kjällström och Beata Kjellberg

Våren 2021 fick vi två uppdraget att sammanställa en jubileumsbok inför Göteborgs Psykoterapi Instituts (GPI) 50-årsjubileum 2024. Vi var helt överens om att intention med boken skulle vara att beskriva GPIs historia så naket och uppriktigt som möjligt. Varje arbetsställe som etablerar sig har konflikter för att finna sin form. GPI är därtill sedan starten ett kollektiv, där det inte finns någon chef som har sista ordet och pekar med hela handen. Vi ville förstå och förmedla hur det är möjligt att GPI lyckats överleva och utvecklas i ett halvt sekel. Vi bygger vår berättelse på ett femtiotal intervjuer under 2021-23 samt ett sammandrag av 48 intervjuer som skedde under 1995-96. Jubileumsboken med titeln "Det kollektiva institutet - när livsdriften är starkare än dödsdriften" gavs nyligen ut som resultat av detta arbete och inför seminariet idag har vi valt att ta upp några tankar utifrån denna.

Det finns en sociologisk aspekt utifrån grupprocesser som tål att undersökas, där GPI bör vara rätt unikt genom att ha överlevt på demokratisk grund och behållit kollektivet som form i 50 år. Ett privat icke vinstdrivande aktiebolag som har klarat sig, utvecklats och spridit sin kunskap utan någon form av bidrag. Det har varit ett medvetet beslut för att GPI skall kunna stå fritt.

Inledningen på resan

I början av 1970-talet stod den Psykologiska institutionen i Göteborg inför att skapa den första kliniskt inriktade psykologiutbildningen inom universitet i Göteborg. Den Psykologiska institutionen var innan dess helt akademiskt inriktad inom det teoretiska ämnet psykologi. Inom den rådde behavioristiskt hegemoni med fokus på råttexperiment och det psykoanalytiska lyste helt med sin frånvaro.

Förfrågan inför detta arbete damp ned hos Angel Fiasché, psykiatriker och psykoanalytiker från Buenos Aires, som tackade ja och kom därmed att utbilda landets första grupp kliniska psykologer. En bidragande orsak till att han nappade på detta arbete och lämnade New York och Maimonides-sjukhuset samt handledningen inom Alanson White institutet var förmodligen även intresset av att ta del av de erfarenheter som ett socialdemokratiskt styrt land och en välfärdsstats utveckling under efter krigstiden.

Studenternas möte med det psykoanalytiska/psykodynamiska synsättet var omvälvande, inspirerade och öppnade upp ett djupare intresse som de bara ville ha mer av. Utvecklingen ledde till en fördjupad och förlängd utbildning som växte fram utanför den psykologiska institutionen ram och som lade grunden ett eget psykoterapi institutet, Göteborgs Psykoterapi Institut (GPI) såg dagens ljus 1974 - två år efter Angels ankomst.

Angels intention med utbildningen var att inte bygga på bara en psykoanalytisk teoribildning. Han förespråkade även en större anpassning till patienten än vad som är vanligt hos de traditionella psykoanalytikerna, då patienten själv fick välja om vederbörande ville sitta i stolen eller ligga på divanen. Som ansvarig för utbildningen engagerade Angel olika lärare från USA och Latinamerika i projektet. Tilläggas bör att den psykoanalytiska kunskapen i Sveriges andra stad var under denna tid obefintlig. Från Argentina kom Pichon-Rivière elev Ricardo Avenburg med sin fru Silvia samt inte minst Angels hustru Dora Fiasché hos vilken alla studenter fick möjlighet att gå i terapi. Från New York och Maimonedes sjukhuset bjöd Angel in psykiatrikern och psykoanalytikern Montequé Ullman, som fördjupade sitt intresse för drömtydning ihop med studenterna. De erfarenheter Ullman fick genom sitt arbete med drömmar tillsammans med studenterna under dessa år ligger till grund för hans första bok ”Working with dreams”. Den kubanske psykoanalytikern Adolfo Cacherio kom från Alanson White institutet i New York, även han för att undervisa och handleda studenter på GPI. Hösten 1976 utökades lärarkollegiet med ytterligare en Pichon-Rivière-student, den uruguayanska psykoanalytikern Fernando Taragano. Efter det dröjde det innan ytterligare lärare bjöds in. Intentionen var att studenterna skulle ta över GPI och bli lärare när de väl var utbildade.

En av de intervjuade berättar:

Varken terapi eller analytisk litteratur fanns skynten av i Göteborg då.

En annan beskriver denna tid på följande vis:

Vi arbetade hårt, vi skapade och drev hela organisationen på egen hand. Vi brann för samma mål, att erövra det psykodynamiska, psykoterapeutiska och psykoanalytiska.

Medlemmarna/studenterna levde nästan dygnet runt i lägenheten, där såväl studier som det kliniska arbetet var förlagt. Många arbetade heltid

... och sedan ”heltid” på GPI, med seminarier, telefonpassning, patienter, handledning, städning, toalettskurning och hämtning av böcker i frihamnen.

Något år senare gick en medlem förbi, tittade upp fönstren och såg till sin förskräckelse att de var släckta. Hon tänkte

Det har blivit en arbetsplats!

För många av de tidigaste medlemmarna tycks deras liv på GPI inte vara en möda utan en passion. Studenterna gick i psykoterapi under hela utbildning. De tilldelades olika

ansvarsområden. Genom att från börja få en arbetsuppgift skolades studenterna in i det kollektiva arbete som är en förutsättning för GPIs existens.

Efter 4 års studier som innefattade teoretiska studier, handledning på patientarbete och den egna psykoterapin var det dags för studenterna att ta över den fortsatta verksamheten och utbildning på egen hand. Angels ord inför denna övergång:

Nu har ni lärt känna vårt perspektiv. Nu gäller det för er att frigöra er från oss för att formulera något eget.

För att frigöra sig från sina lärare och ta över i denna process anlidade Angel de argentinska psykoanalytikerna Hernán Kesselman och Eduardo Pavlovsky, som kom att arbeta med gruppen.

Efter detta var institutets setting klar. Den interna utbildningen benämnd "Diplomutbildningen" var inledningsvis fyraårig men utökades senare till fem år. Utbildningen har genomgående under åren för många varit väldigt omvälvande, då den tvingar studenten till en inre resa. Den innehåller teori och handledning på eget kliniskt patientarbete samt inte minst egen terapi. På så vis har varje terapeut varit utsatt för den metod som vederbörande själv bedriver. Lärotiden har för några upplevts som ett lekområde. Någon säger att man utbildas till ett konstnärligt yrke. Tiden har också beskrivits med det engelska ordet *turmoil* (kaos, vild oordning). Några har tyckt kaosen varit befriande och kallat det för en härlig anarki. Andra har däremot upplevt det som synnerligen krävande. Det innebar att i långa stunder befinna sig i och att stå ut med oförståelse och ovisshet.

Den kollektiva organisationen

Den kollektiva organisationsformen som sjösattes innebar att individerna, tillika medlemmarna och studenterna arbetar tillsammans i det gemensamma projektet GPI, utan att förlita sig på interna hierarkier. I den tidsandan var det viktigt för medlemmarna att vara ett institut för folket med inspiration av Berlinkliniken (där bland andra psykoanalytikerna Karl Abraham, Melaine Klein, Wilhelm Reich, Otto Fenichel och Karen Horney varit verksamma).

Berlinkliniken bedrev utöver terapier seminarier för intresserade. Kliniken ansåg sig ha en upplysande uppgift, för att i sin förlängning påverka samhället och allmänna uppfattningar. Det var även det första utbildningsinstitutet. Det har fungerat som förebild för GPI med sina

tre ben: de teoretiska seminarierna, handledning på patientarbete och egenerapi. De grundade en *"low cost and non profit clinic"*. GPIs patienter betalar som på Berlinkliniken en inkomstprövad taxa. Även idag har GPI samma förhållningssätt till stor del tack vare psykolog och psykoterapeut Mats Mogren. Han värnade kompromisslöst om det kollektiva institutet. Det går även att finna andra likheter beskrivna i Peter Gays biografi om Freud:

Att äta bakelser och att dansa natten lång var inte oförenligt med allvarliga samtal om oidipala relationer och kastrationsskräck.

Kollektivets utmaningar

En viktig förutsättning för var och en är att finna sin plats för att kunna bli en del av GPI. För det krävs motsägelsefulla egenskaper. Du behöver vara självgående och till stor del självförsörjande samtidigt som du skall vara en kollektiv person som står ut med att inordna dig i det gemensamma.

En av de intervjuade funderade över hur många av de drygt 35 psykoterapeuter som var medlemmar på 80-talet som fick plats psykologiskt. Vid solospel går det inte att räkna med beröm. I den självförsörjande delen ingår självrannsakan med både ris och ros. Det förutsätter även att stå ut i ovissheten runt sin ekonomi, då lönen består i det man själv genererar. GPIs hållning är

... att folk behöver arbete, självklart, men institutet skall inte få det ansvaret. Man får bygga upp en erfarenhet som blir efterfrågad.

Det vilar ett eget ansvar på varje medlem för dennes idéer och dess genomförande. Det kräver en initiativförmåga och ett driv. I det kollektiva karaktärsdraget ingår att vara både demokratisk som plikttrogen. Sysslor som att tömma papperskorgar och byta glödlampor behöver utföras och närvaron på gemensamma möten och de kliniska teamen behöver uppfyllas.

GPI grundades i en tid då unga människor bildade grupper, där de drev en fråga med stor inlevelse. Detta kollektiva förhållningssätt var under 1970-talet en självklarhet - ett sätt att förhålla sig som senare förskingrats i individualiteten. GPI har dock genom åren behållit det kollektiva anslaget. En medlem som inte ens var född då beskriver därför att GPI är

... speciellt att arbeta på, då vi går samman för en sak och tänker ihop. Våra olikheter förenas med uppgiften.

Det pågår ett ständigt samspel mellan individen och kollektivet. Vi är samtidigt både kollegor och konkurrenser till uppdrag. En av de intervjuade säger:

Institutet bygger på att om man inte hoppar får man inte vara med om det.

Någon annan tyckte det vara skönt att sluta på GPI och slippa inordna sig. Anledningen för de som lämnat kan sammanfattas i individens krock med kollektivet. Ju otydligare strukturen varit, ju fler öppna konflikter har funnits.

Men när GPI mer strukturerade sin organisation under 2000-talet har några lämnat med argument som att GPI höll på att förändras

... för en affärsmässig idé. Kollektivet som formades av ideologin bar fram tills en grupp från diplomutbildningen fick idén om att få ordning på institutet. När de blev medlemmar startade arbetet med att omvandla institutet till en arbetsplats, en skola. Prestation istället för ideologi och reflektion omkring den. Makten formades kring vissa funktioner. Maktutövning förekom allt oftare. Det stämde inte överens med mitt ideologiska perspektiv. Inom feminismen identifieras makten och dess agerande. Något som inte gick att tala om.

Många har sett och tänker runt GPI som något utöver en arbetsplats. GPI har stått för ett sätt att betrakta världen, såväl den inre som den yttre. Det bör tilläggas i det här sammanhanget att dessa olika konflikter inte synes ha påverkat det kliniska arbetet med patienter, handledningsprocesserna eller utbildningsklimatet - så vitt vi vet.

Från mitten av 1970-talet och hela 1980-talet var GPI en osannolik framgångssaga. Vissa år lär det varit upp till 50 sökande till diplomutbildningen som antog runt 10 studenter per grupp. Sammanlagt togs 17 grupper in i den interna diplomutbildningen. Under årens lopp har medlemmar knoppat av sig, brutit upp eller gett sig av i konflikt. De har bildat egna mottagningar och de som ingått i dessa mottagningar har över tid nästan enkom fått sin utbildning på GPI. Den svenske psykoanalytikern Jurgen Reeder kallar GPI för "alltings moder" i Göteborg i sin bok "Psykoanalys i välfärdsstaten" från 2006. Även de grupper, som brutit upp från eller brutit med GPI, har fortsatt att tänka att beteendet är ett symptom på en situation - situationell diagnos.

Samhällsförändringar

Glansdagarnas första törn kom på 1990-talet i samband med Kognitiv beteendeterapi (KBT) starka frammarsch och i dess kölvatten *New Public Management*. Dessa synsätt växte sig allt

starkare i det svenska samhället och den grundkurs i psykoterapi på psykologiska institutionen som varit renodlat psykodynamisk fick nu göra plats åt KBT. En intervjuad tänker att

... psykoanalysen är en idétradition, som inte går att förena med ett nyttotänkande.

GPI fick allt färre sökande till utbildningen. Universitetets utbildningar är till skillnad från GPIs gratis och har bidragit till att färre sökte diplomutbildningen. 2007 påbörjade det statliga Högskoleverket en granskning av samtliga 18 psykoanalytikutbildningar i landet, såväl inom högskolan som privata och ifrågasatte 14 av dem. GPI försökte rätta till de brister som det statliga Högskoleverket påpekat, men det var inte tillräckligt för att få behålla examensrätten. I den vevan, 2006, skriver ovannämnde psykoanalytiker Jürgen Reeder i sin bok att GPI är en professionsmiljö, då det innehåller en mängd olika aktiviteter; terapeutisk verksamhet, kollegiala fora för dialog, utbildningsverksamhet, handledning på studentterapi och arbetsplatshandledning samt föreläsningsverksamhet som riktar sig till allmänheten.

Tillbakablickande

Blickar vi tillbaka kan vi konstatera att i sitt arbete i Göteborg och på GPI under dessa år kom Angel och Dora Fiasché att för första gången introducera Enrique Pichon-Rivière tänkande i en svensk och nordisk kontext. Med Dora Fiaschés inträde i utbildningen kom även Melanie Kleins arbete och tänkande att för första gången introduceras i Sverige. Under de följande åren och fram till strax efter sekelskiftet hade Angel och Dora en återkommande kontakt med GPI. Vidare bjöd de varje diplomgrupp (den interna femåriga psykoterapi utbildningen) att efter avslutade studier att komma och hälsa på dem i sitt hem i Buenos Aires. Där var det späckade scheman med seminarier, studiebesök och *asados*.

Då GPI förlorat sin rätt att examinera ut legitimerade psykoanalytiker sker rekryteringen av nya medlemmar genom anställning av psykoanalytiker som är utbildade på annan läroanstalt. Genom utdöendet av de hårt drillade diplommedlemmarna riskerar GPI att förändras till ett ställe med mer individualistiska förhållningssätt. Det kan också ses som ett uttryck för vår tid. Antalet medlemmar har genom åren pendlat mellan 20 till 40 personer. Det sker en pågående succession där de gamla rävarnas pensionsavgångar märks påtagligt. För de yngre som är kvar har det upplevts "som om döden opererar".

De medlemmar som anslutit sig på senare år påpekar det som egentligen borde vara generellt självklart:

Här tänker ni helhet, en människa, till skillnad från mitt tidigare arbete där det var så cyniskt ... Om detta synsätt funnits inom psykiatrin hade jag varit kvar ... Här får man lyssna över lång tid. Möjligheten att inte "förstå " finns.

Del 3 - Sören Lander

Under åren från GPI:s tillblivelse och fram till mitten av 90-talet fanns det en komplikation, som alltmer pockade på någon form av lösning. Det var det faktum att en del av institutets teoretiska inspirationskälla, nämligen det originella tänkande som emanerade ur Pichon-Rivière och dennes disciplar (Fiasché, Kesselman, Avenberg med flera) inte var tillgängligt i form av svenska eller engelska texter att studera. Övriga delar av institutets inspirationskällor (Freud, Melanie Klein, den brittiska objektrelationsskolan med mera) var rikt representerade genom texter på svenska eller engelska.

Det argentinska pichonianska perspektivet hade förmedlats muntligt via de argentinare som besökte GPI. Behovet av att kunna läsa främst Pichon-Rivière på svenska måste dock mötas, dels på grund av att denne nästan mytologiska figurs teoretiska tänkande behövde bli tillgängligt i textform, dels på grund av att det cirkulerade vissa föreställningar på GPI om att det inte fanns några skriftliga källor bakom den pichonianskt inspirerad tankevärld Fiasché och övriga argentinare förmedlade.

Man satte alltså igång arbetet med att få till en översättning av några av Pichon-Rivière texter. Valet föll i första hand på *El Proceso Grupal* (Grupprocessen). En översättare anlätades, men man var inte nöjd med översättningarna. Av en slump fick jag reda på att GPI önskade översätta Pichon till svenska och jag tog kontakt med GPI för att undersöka hur långt man kommit. Jag hade ju länge önskat se Pichon översatt till svenska efter att ha mött honom via Mats Mogren under min psykologutbildning på Göteborgs Universitet på 80-talet.

Min förtrogenhet med Pichon-Rivière tankevärld i kombination med den fascinerande latinska värld, som öppnats för mig via mina universitetsstudier i spanska från början av 80-talet, gjorde mig nog till en ganska kvalificerad översättare. Jag kunde ganska obehindrat ta mig igenom teoretiskt avancerade spanska texter och jag var motiverad att ta till mig den begreppsvärld som Pichon-Rivière texter öppnade. Det nya, som attraherade mig i det pichonianska tänkandet, var att han integrerade det individuella och samhällsliga på ett begripligt sätt. För mig framstod Pichons texter som något potentiellt operativt (användbart)

därför att de gav en klarare bild av hur psykologiska kunskaper skulle kunna användas på ett mer verkningsfullt sätt.

För mig, som blivande psykolog, fyllde dessa det *vakuum* jag uppfattade fanns inom svensk psykologi (som till övervägande delen bestod av import från det anglosaxiska språkområdet). Kontexten eller samhället existerade knappast i den begreppsvärlden och i den mån så var fallet blev det i en fragmenterad eller sammanhangslös form. Det var mycket sällan man fick känslan av att psykologiska processer äger rum i ett historiskt existerande samhälle med speciella betingelser, som rimligtvis borde påverka hur människor uppfattar sina liv och sin värld. Situationen har knappast förändrats fram tills nu och därför behåller Pichon-Rivière sin aktualitet för mig ännu idag.

Jag gjorde några provöversättningar för GPI och man var så pass nöjd med dessa att man anlidade mig som översättare. Och på det sättet kom jag att bli "GPI:s översättare" av spanskspråkig psykologisk litteratur – samtidigt som de översatta texterna blev ett konkret bevis på att det visst fanns teoretiska källor ur vilka de argentinska läromästarna öste när de muntligt förmedlade det pichonianska perspektivet. En del av mina översättningar kom att användas i de utbildningar GPI gav. 1997 hade jag dessutom förmånen att få träffa Angel Fiasché i Göteborg för en lång intervju om Pichon-Rivière. Intervjun ingick som del av mitt översättningsarbete för GPI. Intervjun kom i slutversionen att omfatta 25 sidor text och var betydelsefull därför att den lyfte fram flera aspekter som jag dessförinnan vare sig uppmärksammat eller förstått. Framförallt blev begreppet "emergent" något av en uppenbarelse liksom den psykosociala filosofi som ständigt närvarar i Pichons tankevärld.

De första texter som översattes var större delen av *El Proceso Grupal* (Grupprocessen), *Teoría del vínculo*, delar av *Conversaciones con Pichon-Rivière*, *Diccionario* (ordlista med begrepp från Pichon-Rivière texter), en lång underfundig betraktelse över det pichonianska projektet i form av en text – *Las locuras de Pichon-Rivière* (Pichon-Rivière egensinnigheter) - av den mexikanske socialpsykologen Roberto Manero Brito. Sedan tillkom vissa andra texter av José Bleger, (framförallt allt) Ana Quiroga, Hernán Kesselman med flera. Merparten av dessa texter hade jag själv föreslagit för översättning och det var egentligen bara *El Proceso Grupal* samt Hernán Kesselmans *Psicopatología Vincular* (Förbindelsepsykopatologi) som det fanns direkta önskemål om översättning av. Senare översattes hela *Conversaciones con Pichon-Rivière*, stora delar av Kesselmans *Psicoterapia breve* (Korttidsterapi) och José Blegers *Grupos operativos en la enseñanza* (Operativa grupper vid undervisning).

Att översätta innebär att göra en närläsning av en text som en vanlig läsning sällan kan nå upp till. Naturligtvis kom jag att lära mig oerhört mycket om det pichonianska tänkandet via

mina översättningar, saker som hade direkt beröring med min professionella verksamhet som psykolog inom vuxenpsykiatri. Dessutom hade jag ett antal år tillgång till Mats Mogren, en av GPI:s grundare och nära vän till Angel och Dora Fiasché, som handledare inom de verksamheter där jag arbetade.

Översättningsverksamheten fick ytterligare "spin-off"-effekter i samband med att jag åren 2001-2004 utbildade mig till gruppterapeut vid Psykoterapisällskapet (terapeutiskt utbildningsinstitut i Stockholm) där tonvikten låg på den gruppanalys S.H. Foulkes utvecklat från 40-talet och framåt. Jag höll en föreläsning där om Pichon-Rivière och skrev även mitt vetenskapliga arbete på det pichonianska temat: "En argentinsk operativ gruppansats. Enrique Pichon-Rivière tankevärld, Ana Quiroga och det pichonska begreppet 'Operativ grupp'.

De kunskaper utbildningen och översättningsarbetet givit mig gjorde att jag (ibland själv, ibland med någon kollega) under åren 2004-2012 gav såväl föreläsningar och seminarier (bland annat en aktualisering - baserad på framförallt Ana Quirogas texter - av konceptet "operativ grupp" på GPI) som några utbildningar om det pichonska tankeparadigmet.

Nåväl! Förbindelsen till GPI – som funnits mer eller mindre konstant alltsedan översättningsarbetet inleddes 1995 – blev åter starkare i samband med att jag 2012 (i samband med en pichoniansk kongress i Buenos Aires som jag besökte) blev kontaktad av en chilensk socialpsykolog, Horacio Foladori, som var i färd med att organisera en pichoniansk kongress (CIGO) som skulle gå av stapeln i Santiago de Chile år 2014. Det fanns sedan tidigare en kännedom i pichonianska socialpsykologiska kretsar om att en gång i tiden hade GPI varit aktiva internationellt (inte minst via Fiasché, Kesselman och Pavlovsky) och man var nu nyfikna på hur detta hade gått och var GPI befann sig vid den tidpunkten. Jag förmedlade vidare önskemålet till GPI. Och vid CIGO 2014 deltog GPI med några deltagare och tre texter och jag själv fanns (förutom som svensk representant i CIGO-organisationen) med som samordnare vid GPI-texternas presentation.

Under kongressen knöts kontakter till pichonianska kretsar i såväl Sydamerika som Sydeuropa (Joaquín Pichon-Rivière och Gladys Adamson bland annat). Som en följd av detta kom Gladys Adamson från Buenos Aires till Göteborg 2015 för några seminarier. Till dessa seminarier översatte jag hennes bok *Psicología Social para Principiantes* som på svenska fick titeln "Argentinsk Socialpsykologi. Enrique Pichon-Rivière, operativ grupp och förändring i praktiken".

Därefter har jag bevistat ytterligare några kongresser såväl på plats (Rimini 2015 och Madrid 2018) som virtuellt (Brasilien 2022). Jag har även givit ut några böcker med översättningar jag

gjort genom åren: "Förbindelse teorin", "Samtal med Enrique Pichon-Rivière. Om konst och vansinne", "Enrique Pichon-Rivière: En lång sydamerikansk resa i tid och rum. En antologi redigerad av Sören Lander". "Enrique Pichon-Rivière: Textantologi. Redigerad av Sören Lander".

För närvarande håller min översättning av Angel Fiasché's bok *Psicopatología de la pobreza* ("Fattigdomens psykopatologi") på att färdigställas med tanken att den ska publiceras under hösten 2024. Själva översättningen påbörjades egentligen redan år 2002 och har av ett antal skäl kommit att försenas ett antal år. Jag intervjuade såväl Angel i Göteborg år 1997 som Dora Fiasché i Buenos Aires år 2002 och diskuterade då den kommande översättningen. Med utgivningen av "Fattigdomens psykopatologi" sluts så den cirkel som för min del började 1995 med mitt översättningsuppdrag att översätta Pichon-Rivière (och som del av detta 1997 göra en omfattande intervju med Angel Fiasché om Pichon-Rivière och dennes tänkande). För GPI:s del blir publiceringen av boken del av institutets 50-årsfirande – och på så sätt sluts även för institutets del en cirkel.

Del 4 - Vart är vi på väg?

GPIs historia är som en sociologisk studie över vår tids förändring. Det börjar i upproret mot det konventionella och strävan efter att göra människor fria i sina liv (68:s svallvågor) för att ta vägen om *golddigger*-tiden (psykodynamikens *Silicon Valley*) och efter 50 år hamna i den strama hierarkin (statliga regleringar och akademisering av professionen).

Samhället är ju en del av GPI:s ECRO: vi lever i och refererar till västvärlden, vi agerar och tolkar bland människor i vår samtid, vi försöker förstå och ge den aktuella tiden en analys som skapar mening.

Så då är frågan hur kommer GPIs framtida ECRO att gestalta sig och ryms GPI eller vill GPI vara delaktiga i en tid där ordet "solidaritet" praktiskt taget är borta och individualismen överskuggar det mesta?

Det har över tid skett en förflackning i våra själar, där de livs levande mänskliga relationerna byts ut mot ansikten på skärmen. Förmodligen kan den distanserade betraktelsen av världen utifrån ett dialektiskt synsätt leda till en längtan av närvaro och fördjupning i förbindelser och gemenskaper. Om så är fallet har GPI en fortsatt uppgift i att på olika nivåer (terapi,

handledningar, utbildningar och föreläsningar) sprida och utveckla det psykoanalytiska synsättet, där människan är långt mer än det digitala förmår att förmedla.

Nåja, det är nu yngre blod som har tagit över och vad som kommer att hända med GPI vet vi inte, men måhända kommer vi bli överraskade ...